

Warszawa, dnia 24 października 2002 r.

**Opinia prawna
dotycząca skargi konstytucyjnej pana P. D.
(sygn. akt SK 29/02)**

Uprzejmie przedstawiam następującą opinię w sprawie skargi konstytucyjnej p. P. D. z dnia 29 marca 2002 r. zawierającej wniosek o stwierdzenie, że przepis art. 89 § 3 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. - kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 1964 r. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.) oraz przepis art. 8 ust. 2 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (tekst jedn. Dz. U. z 2002 r. Nr 123, poz. 1059) są niezgodne z art. 2, art. 20, art. 22 oraz art. 32 i 65 ust. 1 Konstytucji.

Wnoszona przez P. D. skarga konstytucyjna związana jest z przedstawioną szczegółowo w uzasadnieniu sprawą o ochronę dóbr osobistych. W sprawie tej skarżący występował jako pełnomocnik procesowy. Wezwany przez sąd do uzupełnienia wniesionej - w imieniu swego mocodawcy - do Sadu Najwyższego kasacji o złożenie oświadczenia w trybie art. 89 § 3 k.p.c. pod rygorem odrzucenia kasacji nie dokonał tego.

Skarga pozostaje zatem w związku z postanowieniem Sądu Najwyższego - Izba Cywilna z dnia 28 listopada 2001 r. oddalającym zażalenie pozwanego na postanowienie Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 5 kwietnia 2001 r. odrzucającego kasację pozwanego, ponieważ radca prawny reprezentujący osobę fizyczną nie wykazał swojej zdolności postulacyjnej zgodnie z wymaganiami art. 89 § 3 k.p.c.

Istota zagadnienia, przedstawionego Trybunałowi Konstytucyjnemu do rozpatrzenia, tkwi w prezentowanym przez wnoszącego skargę poglądzie, że obowiązujący porządek prawny określający, iż nie każdy radca prawny może być pełnomocnikiem osoby fizycznej stanowi naruszenie wskazywanych zasad

konstytucyjnych a w szczególności stanowi naruszenie przysługującej mu wolności wykonywania zawodu.

Skarga konstytucyjna p. P. D. jest bezzasadna.

Ustawa z dnia 22 maja 1997 r. o zmianie ustawy - Prawo o adwokaturze, ustawy o radcach prawnych, oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 1997 r. Nr 75, poz. 471) weszła w życie z dniem 15 września 1997 r. Na mocy tej ustawy do obowiązującego systemu prawa zostały wprowadzone ściśle ze sobą powiązane m.in. następujące przepisy:

- art. 4b ust. 1 pkt 1 ustawy z 26 maja 1982 r. o adwokaturze (tekst jedn. Dz. U. z 2002 r. Nr 123, poz. 1058) określający, że adwokat nie może wykonywać zawodu, jeżeli pozostaje w stosunku pracy,
- art. 8 ust. 2 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych określający, że radca prawny może świadczyć pomoc prawną osobom fizycznym tylko w ramach wykonywania zawodu w kancelarii radcy prawnego lub w spółkach jawnej i cywilnej z wyłącznym udziałem radców prawnych lub radców prawnych i adwokatów, albo w spółce komandytowej, w której komandytariuszami są wyłącznie radcowie prawni lub radcowie prawni i adwokaci, przy czym wyłącznym przedmiotem działalności takich spółek jest świadczenie pomocy prawnej, bez jednoczesnego pozostawania w stosunku pracy, oraz
- art. 89 § 3 k.p.c. określający, że pełnomocnictwo udzielone przez osobę fizyczną składane przez radcę prawnego powinno zawierać oświadczenie pełnomocnika, że nie pozostaje on w stosunku pracy.

Rozważając przedstawiony problem należy przede wszystkim wskazać, że przytoczone powyżej przepisy prawne od chwili ich wejścia w życie już kilkakrotnie były przedmiotem wypowiedzi orzecznictwa i doktryny.

Również wcześniej stosunek przepisów kodeksu postępowania cywilnego regulujących kwestię pełnomocnictwa procesowego do innych ustaw był częstym przedmiotem wypowiedzi, szczególnie po wejściu w życie art. 24 ustawy z dnia 23 grudnia 1988 r. o działalności gospodarczej (Dz. U. Nr 41, poz. 324 ze zm.), w którym zostało określone prawo adwokatów i radców prawnych do świadczenia pomocy i obsługi prawnej podmiotom gospodarczym w zakresie ich działalności

gospodarczej. Argumenty przedstawione przez wnoszącego skargę nie znajdują uzasadnienie w świetle istniejącego orzecznictwa.

W kontekście omawianej sprawy szczególnie pomocna jest uchwała SN z 23 sierpnia 2001 r. (sygn. akt III CZP 37/01 - OSNC 2002/2/20) określająca, że w sprawie gospodarczej radca prawny reprezentujący przedsiębiorcę, będącego osobą fizyczną, nie składa oświadczenia przewidzianego w art. 89 § 3 k.p.c.

W uzasadnieniu do tej uchwały Sąd Najwyższy wskazywał: *Z istoty pełnomocnictwa wynika, że jego podstawą jest wzajemne zaufanie reprezentowanego i jego przedstawiciela, a realizacji tej zasady służy pozostawienie mocodawcy - w największym zakresie - prawa wyboru pełnomocnika procesowego. Wskazując w art. 87 k.p.c. szeroki i zróżnicowany krąg osób, które mogą działać w charakterze pełnomocników, ustawodawca jednocześnie wprowadził liczne ograniczenia przedmiotowe i podmiotowe. Nie dotyczą one adwokatów. Udzielenie pełnomocnictwa procesowego adwokatowi nie jest niczym skrępowane.*

Nie będzie zapewne kwestionowany pogląd, że przyczyna ograniczenia przedmiotowego i podmiotowego radców prawnych w ich występowaniu jako pełnomocnicy procesowi tkwi w przyjęciu przez nasz system prawny takiej konstrukcji przepisów, które dopuszczają, że działalność w zakresie świadczenia szeroko rozumianej pomocy prawnej prowadzona będzie przez dwie korporacje zawodowe.

Ustawodawca określił przy tym, że zawód adwokata można wykonywać wyłącznie jako zawód wolny i ma on charakter zawodu zaufania publicznego. Podjęcie przez adwokata zatrudnienia na podstawie stosunku pracy powoduje, że nie może on wykonywać tego zawodu.

Natomiast warunki wykonywania zawodu radcy prawnego zostały określone w ustawodawstwie w sposób zróżnicowany. Przede wszystkim ustawodawca dopuszcza możliwość zatrudnienia radcy prawnego na podstawie stosunku pracy. Konsekwencją tego jest jednak to, iż wówczas wykonywanie zawodu nie może być traktowane jako wykonywanie zawodu wolnego oraz noszącego pełnię cech zawodu zaufania publicznego.

Nie mogą zatem budzić wątpliwości obowiązujące w ustawach przepisy prawne, które dopuszczając możliwość podejmowania przez radców prawnych działalności jednoznacznej z wykonywaniem zawodu adwokata, nakazują aby wtedy warunki wykonywania tej działalności w obu wypadkach były identyczne.

W odczuciu społecznym odmienność wykonywania zawodu radcy prawnego w porównaniu z wykonywaniem zawodu adwokata ulega pewnemu zatarciu. Z art. 4 ustawy o radcach prawnych wynika, że to zróżnicowanie jest jednak daleko idące, dotyczy bowiem zarówno rodzaju spraw jak i zastępowanego podmiotu.

Określane - we wnoszonej skardze konstytucyjnej - jako niekonstytucyjne przepisy art. 89 § 3 k.p.c. oraz art. 8 ust. 2 ustawy o radcach prawnych dotyczą świadczenia pomocy prawnej przez radców prawnych tylko osobom fizycznym w warunkach wypełniania zadań pełnomocnika działającego przed sądem. W tym miejscu należy zatem także przypomnieć, że zgodnie z art. 13 ust. 2 wymienianej już ustawy z dnia 22 maja 1997 r. o zmianie ustawy - Prawo o adwokaturze, ustawy o radcach prawnych oraz niektórych innych ustaw radca prawny, który w dniu 1 października 1996 r. wykonywał zawód jednocześnie w ramach stosunku pracy u innych pracodawców niż wymienieni w ust. 1 tegoż artykułu (chodzi tu o organy administracji rządowej lub samorządowej) oraz w kancelarii radcy prawnego albo w spółce z udziałem radców prawnych lub radców prawnych i adwokatów mógł świadczyć pomoc prawną osobom fizycznym - zachowując zatrudnienie w ramach stosunku pracy u innych pracodawców - jeszcze przez okres pięciu lat od dnia wejścia wskazanej ustawy. Ten przepis (wraz z art. 8 ust. 2 ustawy o radcach prawnych) wraz z art. 87 § 1 k.p.c. określał zakres, w jakim radca prawny mógł być w postępowaniu cywilnym pełnomocnikiem osoby fizycznej.

Ustawodawca zatem wprowadzając ograniczenia dotyczące wykonywanego zawodu pozostawił radcom prawnym znaczący obszar czasowy na uporządkowanie prowadzonych spraw i podjęcie decyzji co do charakteru prowadzonej działalności zawodowej - w ścisłym tego słowa mającej cechy wolnego zawodu, czy też pozostawania w stosunku pracy.

Należy w tym miejscu odnieść się do wypracowanych w doktrynie poglądów dotyczących zawodu *zaufania publicznego*. Przede wszystkim wskazuje się, że jest to zawód polegający na obsłudze osobistych potrzeb ludzkich, wiążący się z przyjmowaniem informacji dotyczących życia osobistego i zorganizowany w sposób uzasadniający przekonanie społeczne o właściwym dla interesów jednostki wykorzystywaniu tych informacji przez świadczących usługi. Wykonywanie zawodu zaufania publicznego określane jest dodatkowo normami etyki zawodowej, szczególną treścią ślubowania, tradycją korporacji zawodowej czy szczególnym charakterem wykształcenia wyższego i uzyskanej specjalizacji (aplikacja) (P.

Sarnecki: Pojęcie zawodu zaufania publicznego (art. 17 ust. 1 Konstytucji) na przykładzie adwokatury, w: L. Garlicki (red.), Konstytucja- Wybory-Parlament. Studia ofiarowane Zdzisławowi Jaroszowi, Warszawa 2000, Liber, s. 155 i nast.)

Również trzeba podkreślić, że w ocenie Trybunału Konstytucyjnego - wyrok z 19 października 1999 r. (SK 4/99, OTK ZU nr 6/1999, poz. 119) - treścią wolności wykonywania wolnego zawodu jest stworzenie takiej sytuacji prawnej, w której po pierwsze, każdy będzie mieć swobodny dostęp do wykonywania zawodu, warunkowany tylko talentami i kwalifikacjami, po drugie, mieć będzie rzeczywistą możliwość wykonywania swojego zawodu oraz, po trzecie, nie będzie przy wykonywaniu zawodu poddany rygorom podporządkowania, które charakteryzują świadczenie pracy.

Zatem konstytucyjna gwarancja "wolności wykonywania zawodu" dopuszcza regulowanie w ustawach spraw związanych zarówno z samym wykonywaniem zawodu, jak i ze statusem osób zawód ten wykonujących, a nawet zakłada potrzebę istnienia tego typu regulacji zwłaszcza, gdy chodzi o zawód zaufania publicznego jakim jest zawód adwokata.

Jak wynika z obowiązujących przepisów radca prawny gdy ma on być pełnomocnikiem osoby fizycznej w sądowym postępowaniu cywilnym wypełnia zadania związane z pełnieniem zawodu zaufania publicznego i ustawodawca ma prawo uzależniać prawo wykonywania tych obowiązków od spełnienia przez zainteresowanego określonych warunków.

Zatem nie można wskazywać, iż radca prawny reprezentujący osobę fizyczną przed sądem (który odmiennie niż adwokat może pozostawać w stosunku pracy) nie musi wykazywać swojej zdolności postulacyjnej. To właśnie dla jej wykazania niezbędne zaś jest złożenie oświadczenia przewidzianego w art. 89 § 3 k.p.c. Zaniechanie tego oświadczenia powoduje, że przedłożone pełnomocnictwo zostaje ocenione jako dokument dotknięty brakiem formalnym.

Zgodnie z dotychczasową linią orzecniczą Trybunału Konstytucyjnego zasada równości oznacza nakaz jednakowego traktowania wszystkich obywateli w obrębie określonej klasy (*kategorii*). Wszystkie podmioty charakteryzujące się w równym stopniu daną cechą istotną, relewantną powinny być traktowane równo, a więc według jednakowej miary, bez różnicowań zarówno dyskryminujących, jak i faworyzujących (wyrok z 5 listopada 1997 r., sygn. K. 22/97, OTK ZU nr 3-4/1997, poz. 41).

Postanowienia kwestionowanych przez skarżącego przepisów nie prowadzą do zróżnicowania podmiotów posiadających istotne cechy wspólne. Każdy radca prawny występujący przed sądem jako pełnomocnik osoby fizycznej zobowiązany jest złożyć przewidziane w przepisach oświadczenie. Nie muszą czynić tego adwokaci, ponieważ ustawa nie różnicuje warunków wykonywania przez nich zawodu.

We wskazywanym już powyżej uzasadnieniu do uchwały Sądu Najwyższego z 23 sierpnia 2001 r. dotyczącej zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Krakowie: *Czy w sprawach gospodarczych radca prawny reprezentujący osoby fizyczne obowiązany jest do złożenia przewidzianego w art. 89 § 3 k.p.c. oświadczenia o niepozostawaniu w stosunku pracy?* wnikliwie zostały przeanalizowane różnice dotyczące zastępstwa procesowego osób fizycznych i przedsiębiorców będących osobami fizycznymi.

W świetle przedstawionych przez Sąd Najwyższy argumentów nie można również zgodzić się z poglądem skarżącego P. D., że nie można dostrzec różnicy między sprawami wynikającymi z prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby fizyczne a całym szeregiem innych spraw, z którymi do sądów występują osoby fizyczne - działając przez pełnomocników, którymi mogą być radcowie prawni. Dodatkowym argumentem przemawiającym za tym, że sprawy te są zróżnicowane jest wskazanie na brzmienie art. 87 § 2 k.p.c., który dopuszcza zastępstwo procesowe przedsiębiorcy przez jego pracownika.

Konkludując trzeba zatem stwierdzić, że zaskarżone przepisy w niczym też nie uchybiają przewidzianej w art. 65 ust. 1 konstytucji wolności wyboru i wykonywania zawodu oraz wyboru miejsca pracy. Ta zasada konstytucyjna nie zwalnia nikogo z przestrzegania ustawowych przepisów, w których określone zostały warunki jakie trzeba spełnić aby wykonywać działalność przypisaną konkretnym zawodom. Jak stwierdził już Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 19 marca 2001 r. (sygn. akt K 32/00 publ. w OTK 2001/3/50): *Wolność wyboru i wykonywania zawodu nie oznacza jednak nieograniczonej swobody w tym zakresie. Do ustawodawcy należy wyraźne określenie przesłanek, od spełnienia których zależy wykonywanie danego zawodu. Ustawodawca nie może być w tym zakresie arbitralny, ale jest zobowiązany również do uwzględniania interesu innych podmiotów.*

Stanowiąc przepisy, których konstytucyjność skarżący kwestionuje ustawodawca także ten aspekt miał na względzie.

Sporządziła: Beata Witkowska